

Verlag Verdiwel College “Polarisatie en depolarisatie”

door Denker des Vaderlands Daan Roovers

Wo 11 maart 2020

In De Observant in Amersfoort

‘In het sociaal werk gaat het vaak over eigenkracht, samenkracht en wijkkracht. In dit Verdiwel College met de Denker des Vaderlands Daan Roovers versterken we onze individuele en collectieve denkkraft!’ Met deze woorden opent voorzitter Greet Bouman deze bijeenkomst.

‘De extreme stemmen eisen veel aandacht op, ten koste van de redelijke en gematigde, terwijl die in de meerderheid zijn,’ betoogt Roovers. Volgens haar is de feitelijke polarisatie niet het grote probleem, maar vooral ‘het gepolariseerde klimaat en de druk die daar vanuit gaat om positie te kiezen’. Daarin spelen zowel de nieuwe sociale als de gecommmercialiseerde traditionele media een rol. Die polarisering gaat ten koste van nuance en reflectie. Nieuwe sociale media bieden volgens haar ook kansen om de nuance te vinden. Roovers pleit voor onderlinge verbondenheid. In het Verdiwel College gaat Roovers met de deelnemers in gesprek over mogelijkheden van het sociaal werk om verbinding te versterken en op polarisatie te reageren. Voorafgaand aan het College verzorgde Albert Rechterschot een Pitch over “Niemand verzandt in Zandvoort” en Lisette Nieuwenhuis- van Veelen en Pieter van den Born over het Talentenhuis.

Niemand verzandt in Zandvoort

Voor mensen met verwachtte gedrag en mensen die gevolgd van dementie, psychische of verslavingsproblematiek overlast veroorzaken, is “Niemand verzandt in Zandvoort” opgericht. ‘We hebben een goede samenwerking met verschillende organisaties die zich voor deze kwetsbare

Zandvoorters inzetten,’ vertelt *Albert Rechterschot*, directeur-bestuurder van Pluspunt. ‘In deze aanpak werken we samen met het RIBW, de Herstelacademie, Sociaal Wijkteam Zandvoort, de politie, Woonstichting De Key, GGZ-zorg en de Verbeelding, die mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt helpt bij het vinden van vrijwilligerswerk of een betaalde baan.’ Voor dit project is financiering gevonden bij ZonMw.

“Niemand verzandt in Zandvoort” organiseert voorlichtingsbijeenkomsten voor verschillende doelgroepen, waaraan ook ervaringswerkers hun medewerking verlenen, om samenwerking, begrip en signaleringskracht te vergroten. Deze ervaringswerkers komen zelf uit de doelgroep. Zij zetten zich in als maatje van één of

meerdere kwetsbare klanten van het Sociaal Wijkteam, als begeleider van een steungroep of als deelnemer van de projectgroep. Die steungroepen zijn lotgenotengroepen, die door ervaringswerkers worden begeleid. Deze ervaringswerkers worden ondersteund door professionals van Pluspunt. ‘Feitelijk zijn de steungroepen breder dan lotgenotengroepen,’ zegt Albert. ‘Er is ook veel aandacht voor het krijgen van een zinvolle dagbesteding, bijvoorbeeld deelnemen aan de dagbesteding of als vrijwilliger aan de slag gaan in een van onze wijkcentra.’

Momenteel zijn vier steungroepen actief: de Herstelgroep Verslaving, de Depressiesteungroep, een herstelgroep voor naasten van mensen met autisme en de Herstelgroep voor mensen die een cursus bij de Herstelacademie hebben gevolgd.

Het Talentenhuis in Zaanstad

Het Talentenhuis is het resultaat van samenwerking tussen de gemeente Zaanstad, Sociaal Wijkteam Zaanstad, Werkom en de drie hoofduitvoerders SMD Zaanstreek-Waterland, DOCK en Inclusio. Werkom begeleidt bijstandsgerechtigden naar (betaald) werk. 'Wij zijn hoofduitvoerder in drie wijken, Inclusio ook en DOCK is dat in vier wijken,' zegt *Pieter van den Born*, directeurbestuurder van SMD Zaanstreek-Waterland.

'Wie een bijstandsuitkering aanvraagt, krijgt altijd een gesprek met een regisseur van het Sociaal Wijkteam en met een inkomensconsulent van de gemeente,' vertelt Lisette Nieuwenhuis - van Veelen van het Sociaal Wijkteam. 'Vervolgens wordt een plan van aanpak met participatiedoelen opgesteld. Dat plan wordt periodiek geëvalueerd, minimaal één keer per jaar.'

Het Talentenhuis geeft extra aandacht aan het zogenoemde 'zittend bestand'. Dat zijn 3500 bijstandsgerechtigden, die lange tijd geen gesprek met Werkom hebben gehad. 'Van deze mensen heeft 80% de afgelopen twee jaar contact gehad met het wijkteam en 30% participeert al in meer of mindere mate,' zegt Pieter van den Born. 'Als mantelzorger bijvoorbeeld, of als vrijwilliger. Veel deelnemers denken dat ze niks kunnen. Dankzij de creatieve werkvormen ontdekken zij dat ze wel degelijk dingen kunnen. Deelnemers geven elkaar complimenten. Ze vinden het leuk om in een groep actief te zijn. Ze wisselen ook uit via WhatsApp.'

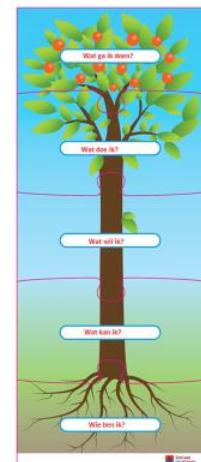
De samenwerkingspartners hebben een duidelijke taakverdeling. De gemeente roept de bijstandsgerechtigden op en screent hun mate van afstand tot de arbeidsmarkt. Uitgangspunt is dat iedereen talenten heeft en naar vermogen kan participeren, op wat voor manier dan ook. Het Talentenhuis helpt deelnemers om hun talenten te herkennen, te ontwikkelen en te benutten. Dat gebeurt met een groepsaanpak met vijf bijeenkomsten en terugkomochtenden. De methodiek wordt verbeeldt met een boom en vijf vragen, die duidelijk maken dat het om een persoonlijke aanpak en maatwerk gaat. Eind 2020 wordt duidelijk wat de resultaten zijn. 'We verwachten goede resultaten,' zegt Lisette Nieuwenhuis – van Veelen. 'De afstand tot werken is voor veel deelnemers erg groot, dus moeten we geduld hebben empatisch zijn en vasthoudend blijven. Duidelijk is inmiddels dat meer mensen uit de bijstand uitstromen.'

Inhoudelijke aftrap Verdiwel College: Bart van der Neut over slachtofferschap en polarisatie

Veel cliënten van sociaal werk voelen zich slachtoffer van overheidsmaatregelen, zoals inkomenspolitiek en veranderingen de zorg. 'Zijn welzijnsorganisaties niet teveel uitvoerders van overheidsbeleid geworden?' vraagt Bart van der Neut, bestuurslid van Verdiwel, zich af. 'Wij moeten de situatie van mensen in de wijk leefbaar houden in opdracht van onze broodheren, terwijl diezelfde overheden inwoners benaderen als potentiële fraudeurs in het kader van de toets op rechtmatigheid.' Enerzijds zien we een grote bereidheid van inwoners in de wijken om elkaar te helpen. Vrijwillige inzet is een van de sterkste troeven van het sociaal werk. Anderzijds zien we met name in aandachtswijken polarisatie optreden. 'Mensen voelen zich niet gehoord en vertegenwoordigd door de politiek,' betoogt Van der Neut. 'Populistische partijen zijn ook daar populair, tegenstellingen verharderen, extreme meningen krijgen steeds meer aandacht terwijl uit peilingen blijkt dat de gematigde stem in de meerderheid is. In veel gemeenten probeert het opbouwwerk, soms tegen deze stroom in, inwoners bij elkaar te brengen om veiligheid en leefbaarheid in wijken te verbeteren.'

- Wie ben ik
- Wat kan ik
- Wat wil ik
- Wat doe ik
- Wat ga ik doen

welzijn • zorg • werk • wonen • inkomen

swtzaanstad.nl

Grote monden krijgen vaker gelijk

Daan Roovers heeft een vol programma. Overal in het land verzorgt ze lezingen. ‘Als Denker des Vaderlands heb ik eigenlijk geen tijd om na te denken. Vanaf het najaar wil ik onderzoek doen naar sociale cohesie. Daar weten jullie allemaal veel van. Ik ben benieuwd naar jullie expertise.’

De grootste zorg van Nederlanders is de toenemende polarisatie. ‘Uit onderzoek van Sociaal en Cultureel Planbureau blijkt dat $\frac{3}{4}$ van de Nederlanders denkt dat meningsverschillen steeds heviger worden. Het SCP onderzocht of opvattingen ook extremer worden, bijvoorbeeld rond het vluchtelingenvraagstuk. Bijna de helft van de ondervraagden ervaart een sterkere druk om stelling te nemen. Met als ene uiterste opvatting dat we te weinig doen en veel meer vluchtelingen op moeten

nemen en als andere uiterste dat vluchtelingen met hun bootjes teruggestuurd moeten worden naar landen in hun eigen regio. Die polarisatie zien we ook in de Zwarte Pietendiscussie. Veel mensen hebben het gevoel dat ze vóór of tegen moeten zijn. Terwijl veel mensen een gematigde, genuanceerdere opvatting hebben, ergens in het midden.’

Volgens het SCP is de publieke opinie genuanceerd. Vergeleken met de jaren zeventig zijn opvattingen niet echt geradicaliseerd. Maar in discussies wordt duidelijker stelling genomen en veel Nederlanders hebben het gevoel dat ze stelling moeten nemen. ‘Dat noem ik opiniedruk: de druk om stelling te nemen,’ zegt Roovers, die werkt aan een proefschrift over de publieke opinie. ‘In de 18^e eeuw ontstond belangstelling voor de publieke opinie. In de jaren zeventig, tachtig en negentig van de vorige eeuw was de dominante opvatting van de bevolking die van het midden. En daar ging een disciplinerende, normaliserende kracht vanuit. Door de digitalisering krijgen extremere opvattingen de meeste aandacht en zijn mensen steeds vaker radicalere standpunten gaan innemen.’ Via sociale media kan ‘iedereen anoniem en zonder consequenties van alles zeggen en massaal *geliked* worden. Grote monden krijgen als het ware vaker gelijk.’

Hendrik Hooivork en andere fikkiestokers

Van de reguliere media zou je nuances mogen verwachten, maar zelfs de publieke televisiezenders versterken de polarisatie. ‘Nieuwsrubrieken en talkshows laten filmpjes zien die ze van sociale media overnemen,’ zegt Roovers. ‘De kijkers vinden het leuk als in die uitzendingen mensen met verschillende meningen tegenover elkaar staan. Emancipatiebewegingen beginnen altijd met polarisatie. ‘Als je een probleem op de politieke agenda wilt zetten, moet je er met gestrekt been in om aandacht te trekken. Polarisation kan dan productief zijn.’

Dat is lang niet altijd het geval. Standpunten verhardden. Bij het zogenoemde klimaatterrorisme zie je dat aan beide kanten van het spectrum. Met tegenstanders van windmolenparken als ene en tegenstanders van de bio-industrie als andere uiterste. Daarbij gaat het volgens Roovers om heel kleine groepen. Zij benadrukt dat “affectieve polarisatie” – een hekel aan mensen hebben vanwege andere opvattingen – door de jaren ‘amper toegenomen is’. Niettemin beschouwt zij de dominantie van extreem over gematigd als een groot probleem. Ook persoonlijk. ‘Voor Nieuwsuur was ik uitgenodigd om iets te vertellen over de boerenprotesten tegen het stikstofbeleid. Ik woon in Amsterdam, maar ben opgegroeid op het platteland en heb vaak op een tractor gezeten. Toen ik na de uitzending thuis kwam, opende ik twitter. Dat had ik beter niet kunnen doen. Honderden negatieve reacties van boeren! Als Amsterdammer en filosoof was alles verkeerd aan mij. En als vrouw was ik helemaal de gebeten hond. Ik vroeg me af of het echt allemaal boeren waren. Een van die mensen noemde zich Hendrik Hooivork. Mensen kunnen zich in die anonieme discussies als iemand anders voordoen en niks met zo’n thema te maken hebben. Ik ben niet naïef, bestudeer de publieke opinie en kan onderwerp en vorm van elkaar scheiden, maar toch kon ik die negatieve reacties moeilijk van me afzetten. Je kunt zeggen: Ik trek me er niets van aan. Maar die negativiteit heeft wel effect. Ik dacht toch: ga ik nog als ze me weer vragen? Drie weken later zat ik in Buitenhof.

En weer al die reacties. Toen heb ik anderen gevraagd hoe zij daarmee omgingen. Sommigen zeiden: Ik twitter niet meer. Maar er waren er ook die zeiden: Ik ga niet meer naar Buitenhof. Maar het is een slechte zaak als het publieke debat wordt gekaapt door klierende trollen die geen enkel belang hebben bij de agrarische sector en alleen maar willen fikkiestoken. Dit is een groot probleem.'

Van polarisatie naar vervreemding

Wat is het probleem als 80 procent van de Nederlanders genuanceerd denkt en 10 procent het ene en 10 procent het andere uiterste opzoekt?

'Dat levert twee problemen op,' antwoordt Roovers. Het eerste is dat die situatie een *selffulfilling prophecy* kan opleveren. Mensen moeten partij kiezen en je krijgt een samenleving die steeds meer splijt. Tweede probleem is dat mensen met de rug naar elkaar gaan staan. Dat het midden ondergronds gaat en dat extremen het hele speelveld innemen. Dan maakt polarisatie plaats voor vervreemding.'

Roovers geeft drie tips om vervreemding en een gespeten samenleving te voorkomen.

1. Zorg dat mensen contact hebben met andere dan alleen hun eigen opvattingen.
2. Betrek de gematigde stem bij discussies. Wanneer alleen extremen de discussie voeren, raken die alleen maar meer overtuigd van hun eigen opvattingen en scherpen zij hun meningen aan. Mensen met een genuanceerde mening kunnen een bemiddelende rol spelen.
3. Creëer een gezamenlijke context en onderlinge verbondenheid. Als voorbeeld noemt Roovers Urk, waar bewoners mede-eigenaar konden worden van een windenergiepark. Het delen in de financiële belangen creëerde draagvlak voor milieumaatregelen.

Verschillende groepen met elkaar in gesprek brengen

Greet Bouman opent de discussie met de vaststelling van sociaal werk veel ontmoetingen organiseert en probeert kwetsbare en weerbare inwoners met elkaar te verbinden. Rita Kruik van Welzijn Bloemendaal en Marco van Westerlaak van Welzijn West Betuwe herkennen het belang van aandacht voor de stem van de 'middengroep' bij de Zwartepietendiscussie en bij onrust toen bekend werd dat een jongeren centrum werd verplaatst. 'Tijdens een open dag kwamen ook die "midden-groepen" en in de gesprekken bleek dat het met die angsten voor een jongeren centrum erg meeviel,' zegt Marco.

René Verkuyl van Stichting DOCK wijst erop dat een deel van de doelgroep van het sociaal werk niet over de vaardigheden beschikt om adequaat in maatschappelijke discussies te participeren: 'Zij staan met de rug naar de samenleving, die steeds complexer wordt.' Daarnaast constateert René dat er vooral in de grote steden sprake is van 'heftige problematiek van jongeren' is, waarbij sprake is van 'dreiging en geweld'. Toch zijn er goede ervaringen met het organiseren van dialogen voor deze jongeren en andere groepen, waarbij 'bruggen worden geslagen'.

'Multiprobleemgezinnen, jeugdhulpvragen, statushouders en mensen met achterstanden komen allemaal bij ons,' zegt Renate Bouwman van SMD Enschede. 'Wij kunnen groepen bijeen brengen en met elkaar in gesprek brengen. Dan komen mensen dicht bij elkaar en voorkom je polarisatie.' Meerdere leden zien dat er dan dat er onder bewoners een grote bereidheid is om anderen te helpen.

Meer mensen bij besluitvorming betrekken

Toch constateert Bart van der Neut dat maatschappelijke tegenstellingen tussen arm en rijk groot zijn. Johan André had te maken met een gezin van statushouders die door hun buurt zijn weggepest. 'Is gemend wonen beter voor sociale cohesie of niet?' vraagt Roovers. Op deze vraag komen veel reacties. Vaak is het contact tussen verschillende groepen in een buurt beperkt. Die ontmoetingen moeten georganiseerd worden en dat is een kernkwaliteit van het sociaal werk. Rita Kruik zegt dat in Vogelenzang statushouders woonden, waar de rest van het dorp weinig van moest hebben. 'We zijn gestart met de Wereldse Keuken,' zegt Rita. 'Elke maand koken statushouders een heerlijke maaltijd.'

En iedere keer komen er zestig mensen uit het dorp eten. Dat werkt heel goed. Als mensen het goed met elkaar kunnen vinden, dan doet achtergrond er net zoveel toe.'

Er volgt een discussie over de relatie tussen gemeente als opdrachtgever en financier en organisaties voor sociaal werk als uitvoerder. 'Ik heb geleerd zaken niet als politieke problemen neer te zetten, maar als maatschappelijk probleem,' zegt Albert Rechterschot van Pluspunt in Zandvoort. 'Dan heb je meer ruimte om de gemeente uit te leggen hoe het in elkaar zit.'

Voor veel volwassenen en ouderen zijn de fysieke en de digitale wereld twee verschillende werelden, maar voor jongeren geldt dat onderscheid niet. De fysieke en de digitale werelden lopen door elkaar. Sociale media kunnen polarisatie in de hand werken en versterken, maar Renate Bouwman wijst erop dat veel jongeren 'ruimer van geest zijn' en anderen 'minder in hokjes plaatsen' en dus ook minder polariseren. Andere leden denken dat er ook jongeren zijn die juist erg zwart-wit denken en juist wél polariseren.

Daan Rovers hoopt dat de polarisatie de komende jaren afneemt: 'Als we de polarisatie niet aanpakken, verkruimelt de samenleving. Je zou meer mensen moeten betrekken in allerlei vormen van besluitvorming. Meer met directe vormen van democratie moeten doen. Niet alleen op lokaal, maar ook op nationaal niveau.'